

Pozůstatky „hudebního nástroje“ z měšťanského domu v Nymburce

JANA KOBRLOVÁ

V letech 1989 a 1990 probíhal v Palackého ulici (dříve Gottwaldově) čp. 50—55 v Nymburce předstihový archeologický výzkum. Zjišťovací sonda zachytila mimo jiné i neznámý sklep domu čp. 54 zasypaný ve třicátých letech 17. stol.

Dům čp. 54, Bobkovský, patřil v roce 1552 Regině Bobkové, od šedesátých let zde hospodařil Václav Botiček a před bitvou na Bílé hoře jeho zeť Jiří Jelínek. Regina Jelínková (Botičková) prodala dům v roce 1631 za 150 kop bednáři Jakubu Hejtmanovi a v témže roce dům shořel do základů (Poděbradsko 1912, 505).

Zásyp sklepa můžeme podle obsahu vztahovat k výše uvedenému požáru a k následujícímu nutnému zplanýrování místa před další stavbou.

Z kvalitní kolekce, obsahující část inventáře bohaté měšťanské domácnosti na počátku 17. stol., jsem si vybrala zbytky předmětu, který se v archeologických nálezech běžně nevyskytuje, ale jehož přítomnost by nebyla v tomto kontextu ničím výjimečným. Při vybírání zásypu sklepa se nacházely zlomky mírně kónických měděných trubiček různého průměru zhotovené ze stočeného plechu spojeného přehýbaným švem, ve kterém nebyly zjištěny žádné další stopy řemeslných úprav. Dvě z nich jsou zakončeny přehnutím plechu směrem ven, u jedné není způsob jejího ukončení bezpečně rozeznatelný (obr. 1).

Při určení jejich funkce první dojem vzbuzoval domněnku, že jde o část hudebního nástroje. Materiál jsem konzultovala s odborníky zabývajícími se starými hudebními nástroji.¹ Většina jich eventualitu, že se jedná o hudební nástroj, nevyloučila. Nález byl interpretován, v každém případě se značnou dávkou váhavosti, jako ozvučnice k regálu, primitivní signální nástroj a neurčitelný technický předmět. Na obranu autorů tohoto poměrně širokého názorového spektra je nutné zdůraznit, že materiál není kompletní, prošel nejprve požárem a poté následnou destrukcí domu.

Podívejme se blíže na jednotlivá určení nálezu.

Názor, že to jsou ozvučnice k regálu, malým přenosným varhanám, pocházejícím ze 17. stol., které měly pouze jazýčkové pišťaly (Modr 1943, 131), nemůžeme za současného stavu vědomostí potvrdit. Nejstarším dochovaným exemplářem u nás je třeboňský regál v NM — Museu české hudby v Praze — ze 17. stol., který má ozvučnice hranaté a ničím nepřipomínající nymburské trubičky. Proti by asi svědčila i značná primitivnost výrobku.

Pravděpodobnější je interpretace nálezu jako zlomky (jednoho nebo několika) primitivního signálního nástroje, trubky používané např. k vánočnímu vytrubování v kostele. Jedna ze dvou forem středověké trumpety je totiž úzké mensury, velmi poněkud kónické, a nasazuje hlubokou nálevku (obr. 2). Druhá je skoro cylindrická a má talířovitou ozvučnici, přičemž české nástroje dávají přednost prvnímu druhu. Tak jsou konstruované naše andělské trouby. Tyto trubky se stavěly z kovu (Hutter 1945, 91). Jednoduchá technika signalizuje buď neumělost autora, anebo značné stáří předmětu, o kterém můžeme spolehlivě tvrdit pouze to, že vznikl před rokem 1631, ovšem v tomto roce již dávno nemusel být funkční.

Obr. 1. Měděné, mírně kónické trubičky nalezené v zásypu sklepa domu čp. 54 v Palackého ulici v Nymburce. Foto H. Toušková.

Nakonec se musíme věnovat i eventualitě, že trubky nejsou vůbec pozůstatkem hudebního nástroje, ale námi nesnadno rozeznatelnou technickou zaležitostí. Posledním majitelem domu, těsně před požárem, byl bednář a přesto, že nepokládám za příliš reálné, že trubičky sloužily při provozování bednářského řemesla, nemohu ani tuto skutečnost opominout.

Obr. 2. Jednoduchá středověká trubka. Kresba autorka.

Účelem tohoto drobného příspěvku byla kromě pokusu o interpretaci méně častého nálezů i problematika mezioborové konzultace při určení archeologického materiálu. Největší překážkou byla nezvyklost odborníků-nearcheologů na stav materiálu a z toho logicky vyplývala i maximální opatrnost při určení funkce předmětu. Musíme tedy, co do jejich pravděpodobnosti, akceptovat všechna tři možná vysvětlení, přičemž já se přikláním k variantě druhé, interpretující nález jako zbytky primitivního signálního nástroje.

Poznámka

- 1 Za laskavou konzultaci děkuji Josefu Krčkovi, Miroslavu Petrlovi, Vladimíru Šlajchovi, Pavlu Szturcovi a Jaroslavu Tůmovi.

Literatura

- HUTTER, J., 1945: Hudební nástroje. Praha.
MODR, A., 1943: Hudební nástroje. Praha.
Poděbradsko, obraz minulosti i přítomnosti. Díl III. Část druhá. Nymburk 1912.

Zusammenfassung

Überreste eines „Musikinstrumentes“ aus einem Bürgerhaus in Nymburk

In den Jahren 1989–1990 wurden bei der vorläufigen archeologischen Forschung in den Bürgerhäusern Nr. 50–55 auf der Palacký-Straße in Nymburk im Keller des Hauses Nr. 54 der in den 30er Jahren des 17. Jahrhunderts verschütet worden war, auch Bruchstücke von leicht konischen Röhrchen entdeckt, die man für Überreste eines Musikinstrumentes halten könnte. Bei Konsultationen mit Spezialisten wurde dieser Fund ziemlich vorsichtig als Schallbecher für das Regal, als primitives Signalinstrument und als eine technische Angelegenheit von unbekanntem Zweck interpretiert, wobei die zweite Variante die wahrscheinlichste ist.

Der Beitrag beschäftigt sich auch mit der Problematik der Zusammenarbeit zwischen einzelnen Fächern bei der Bestimmung des archeologischen Materials.

Abbildungen:

- Abb. 1. Leicht konische Kupferröhrchen, die in der Verschüttung des Kellers des Hauses Nr. 54 auf der Palacký-Straße in Nymburk gefunden wurden.
Abb. 2. Einfache mittelalterliche Trompete. Zeichnung der Autorin.

